

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ В ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ ЗОНІ ВІДЧУЖЕННЯ

Лесяк Я.О.,
аспірант, юрист II класу
Національна академія прокуратури України

Стаття присвячена вивченню особи суб'єкта вчинення злочинів на території Чорнобильської зони відчуження. В публікації автором досліджено поняття «особи злочинця» в Чорнобильській зоні відчуження. Досліджено вплив окремих соціально-демографічних, кримінально-правових, морально-психологічних умов на особливості особи злочинця. Зазначені фактори узагальнені і проаналізовані за допомогою статистичного спостереження, що надає важливу інформацію для більш поглибленого вивчення проблеми попередження цих злочинів.

Ключові слова: особа злочинця, злочинність, протидія злочинності, Чорнобильська зона відчуження.

Лесяк Я.А. / КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛИЧНОСТИ ПРЕСТУПНИКА В ЧЕРНОБЫЛЬСКОЙ ЗОНЕ ОТЧУЖДЕНИЯ / Национальная академия прокуратуры Украины, Украина

Статья посвящена изучению субъекта совершения преступлений на территории Чернобыльской зоны отчуждения. В публикации автором исследовано понятие «личность преступника» в Чернобыльской зоне отчуждения. Изучено влияние отдельных социально-демографических, уголовно-правовых, морально-психологических условий на особенности личности преступника. Указанные факторы обобщены и проанализированы при помощи статистического наблюдения, что дает важную информацию для более углубленного изучения проблемы предупреждения этих преступлений.

Ключевые слова: личность преступника, преступность, противодействие преступности, Чернобыльская зона отчуждения.

Leliak Y.O. / CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF AN OFFENDER IN THE CHERNOBYL EXCLUSION ZONE / National Academy of Prosecution of Ukraine, Ukraine

The article is devoted to the study of a subject committing crimes in the Chernobyl exclusion zone. In the article author examines the concept of «offender» in the Chernobyl exclusion zone. The influence of separate socio-demographic, criminal, moral and psychological traits and offender's characteristics are analyzed and summarized using statistical monitoring. These factors provide important information for more in-depth study of the problem of crime prevention.

The structure of crimes committed in that repository has been detected. Determined that a number of crimes, including Articles 262, 265, 267, 267-1 (that make up the share of crime in the area and connected with the movement of radioactive materials) and also Articles 267, 191, 248, 249, 185, 263, 246 of the Criminal Code of Ukraine is committed in the Chernobyl exclusion zone.

Socio-demographic, age, social and psychological characteristics, criminal characteristics of the offender has been considered. Thus, it was found that the socio-demographic structure of persons who committed crimes in the territory, the major proportion are men. Women commit crimes only in 10% but the trend is growing. Typically such offenses committed under the age of 30 to 49 years. Persons, who committed crimes in the territory, have low levels of education – lower secondary or secondary. Most people live in the adjacent areas of the exclusion zone.

The grounds of criminal behavior in most cases are self-serving nature in its different versions and determined by social status. They are inherently heightened sense of independence of the legal system, legal nihilism, orientation to meet their own needs through any means, clear understanding of the wrongfulness of their acts.

The recurrent crime is not typical for crimes committed in the exclusion zone. Analysis of sentencing for crimes in the territory has showed that share up punishments other than imprisonment. Fine is applied in most cases.

It is concluded that the preliminary investigation agencies and courts in criminal proceedings for crimes committed in the exclusion zone should pay more attention to the circumstances that characterize the identity of the offender, motives and reasons for the crime.

In addition, determined that further research offender in the Chernobyl exclusion zone certainly would be useful to establish the most effective mechanism for combating crime in the Exclusion Zone.

Key words: identity of the offender, crime, combating crime, the Chernobyl exclusion zone.

Катастрофа на Чорнобильській АЕС практично не має своїх аналогів у світовій історії. Безумовно, ядерні аварії у світі відбувались як до Чорнобильської аварії 1986 року так і після неї. У 1957 році сталася Киштимська аварія – вибух на сховищі радіоактивних відходів ВО «Маяк», розташованому в Радянському союзі на Південному Уралі. Радіаційне забруднення території, на якій мешкало 0,5 млн осіб, переважно стронцієм-90, було величезним. Вибухом, оцінюваним в десятки тонн в тритиловому еквіваленті, у атмосферу було викинуто близько 20 млн. кюрі радіоактивних речовин. У зоні радіаційного забруднення опинилася територія площею 23 000 км² з населенням 270 000 чоловік в 217 населених пунктах трьох областей. Вважають, що вибух у Киштимі (найближче до місця подій «відкрите» місто) до 1986 року був найбільшою у світі катастрофою в ядерній промисловості [3].

Ядерною катастрофою світового рівня є аварія на АЕС Фукусіма-1 в 2011 році в Японії. Вона виникла внаслідок найсильнішого за час спостереження землетрусу в країні. Із зони ураження було евакуйовано близько 200 000 осіб, а рівень загроз досяг 6 рівня за Міжнародною шкалою ядерних подій. За оцінками німецького фізика та медика

Себастьяна Пфлугбайля аварію на Першій фукусімській АЕС та на Чорнобильській АЕС можна порівняти, адже це події одного класу: руйнується оболонка реактора, радіоактивні ізотопи потрапляють в довкілля. Однак, за його словами, радіоактивні речовини не потрапили, на відміну від Чорнобиля, на десятикілометрову висоту і радіоактивні речовини були розподілені не по всій території північної півкулі, а всього близько 500 кілометрів [1].

В той же час, безумовно, Чорнобильська аварія є найбільшою техногенною катастрофою в історії людства.

Встановлена після аварії територія зони відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення складає 2 600 км², і є більшою за площу 80 країн світу [7].

Таким чином, стає очевидним, що скоєння злочинів на території Чорнобильської зони відчуження несе в собі колосальну загрозу національній екологічній безпеці.

Вказані обставини розкривають актуальність дослідження зазначеного питання у вказаній публікації для вироблення ефективних рекомендацій щодо зниження рівня злочинності в Чорнобильській зоні відчуження.

Метою статті є вивчення основних рис особи злочинця з метою отримання необхідної статистичної інформації

для проведення подальших більш глибоких досліджень у сфері протидії злочинності в Чорнобильській зоні відчуження.

Окремі питання особи злочинця в тому чи іншому аспекті досліджувалися А. Бандуркою, О. Головкіним, І. Даньшином, Л. Давиденком, А. Зелинським, О. Кальманом, О. Квашою, О. Костенком, В. Куцом, Н. Кузнецовою, О. Литваком, Г. Мінковським та ін. Разом з цим у вичерпному масиві кримінологічної літератури відсутні будь-які дослідження суб'єкта вчинення злочину на території Чорнобильської зони відчуження.

Розробляючи вузлові питання головних напрямів протидії злочинності на території Чорнобильської зони відчуження, не можна залишити поза увагою вивчення проблем, пов'язаних з особою суб'єкта вчинення злочинів на зазначеній території.

Однак виникає питання визначення поняття «особи» злочинця, що вчиняють злочини на території зони відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення.

Як зазначив В. М. Кудрявцев, особа правопорушника з його свідомістю і волею – це та центральна ланка, яка зв'язує причину і наслідок вчиненого злочину. Діяльність людини не можна розглядати як просту реакцію на зовнішні фактори. Конкретна ситуація породжує вольовий акт не сам по собі, а лише у взаємодії з особистістю конкретної людини, переломлюючись через його інтереси, погляди, звички, особливості психіки та інші індивідуальні риси.

Вивчення біологічних детермінант злочинної поведінки здатне пояснити певні прояви вказаної злочинності.

Характер діяльності безумовно накладає певний відбиток на особу та її психологію. Тому вважаємо за необхідне проаналізувати також вплив окремих соціально-демографічних, кримінально-правових, морально-психологічних рис і особливостей злочинця, оскільки узагальнені і проаналізовані на рівні статистичного спостереження вони дають важливі відомості для більш поглибленого вивчення проблеми попередження цих злочинів.

У кримінологічній літературі проблемним визначенням поняття «особа злочинця» приділяється значна увага. Пропонуються і наводяться найрізноманітніші визначення. Ми не маємо на меті вступати в теоретичні дискусії з цього приводу, оскільки це виходить за межі нашого дослідження.

Однак, для зручності використаємо запропоноване Кальманом О. М. поняття «особи злочинця», під яким розуміється сукупність таких істотних і стійких корисливо-індивідуалістичної спрямованості морально-психологічних установок, властивостей і ознак, різною мірою притаманних особам, які вчинили злочин або займаються злочинною діяльністю. А їх загальна характеристика відтворюється у сукупності соціально-демографічних, морально-психологічних та кримінально-правових ознак [2].

Доречно зазначити, що потенційну небезпеку в Чорнобильській зоні відчуження становлять діяння, пов'язані із порушеннями вимог режиму радіаційної безпеки, незаконним поводженням із радіоактивними матеріалами, їх викраденням чи заволодінням шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, здійсненням незаконного полювання, рибальства, порубкою лісу тощо, характерні для зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення, у зв'язку з чим об'єкти з підвищеним рівнем радіації потрапляють за межі зони та становлять загрозу для здоров'я і життя населення, навколишнього природного середовища, об'єктів тваринного і рослинного світу, екологічної безпеки в цілому.

В структуру злочинів, які вчиняються в Чорнобильській зоні відчуження, відносяться цілий ряд злочинів, серед яких передбачені ст.ст. 262, 265, 267, 267-1, що складають основну питому вагу злочинності на даній території та пов'язані з рухом радіоактивних матеріалів, та ряд злочинів серед яких передбачені ст.ст. 267, 191, 248, 249, 185, 263, 246 КК України.

Кількість злочинів, зареєстрованих в Чорнобильській зоні відчуження за період 2010-2014 рр.

Показники	Рік				
	2010	2011	2012	2013	11 міс. 2014
Кількість зареєстрованих злочинів в Чорнобильській зоні відчуження	59	60	53	108	108

Акцентуємо увагу на тому, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення правил радіаційної безпеки» від 19 квітня 2007 року № 966-V, Кримінальний кодекс України був доповнений ст. 267-1 «Порушення вимог режиму радіаційної безпеки». Дана норма безпосередньо відноситься до діяльності правоохоронних органів з розкриття злочинів в Чорнобильській зоні відчуження. Так, диспозиція ч. 1 ст. 267-1 сформульована законодавцем наступ-

ним чином: «переміщення будь-яким способом за межі зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення без надання передбаченого законом дозволу або проведення дозиметричного контролю продуктів харчування рослинного і тваринного походження, промислової або іншої продукції, тварин, риби, рослин або будь-яких інших об'єктів».

Вказаний злочин на території Чорнобильської зони відчуження складає основну частину – більше 40 % вчинених злочинів. Розглянемо кількісний показник злочинності за вказаною статтею.

Кількість злочинів, зареєстрованих органами внутрішніх справ за ст. 267-1 КК України

Показники	Рік				
	2010	2011	2012	2013	11 міс. 2014
Кількість злочинів, зареєстрованих в зоні відчуження та зоні безумовного (обов'язкового) відселення	42	56	32	43	46
Кількість злочинів, зареєстрованих в Україні	–	–	32	43	46
Частка від загальної кількості зареєстрованих злочинів в Україні	–	–	100%	100%	100%

Як ми бачимо з таблиці, питома вага злочинів, що розслідуються в Чорнобильській зоні відчуження за статтею 267-1 КК України у порівнянні з кількістю у всій державі є 100 %. Вказаний фактор може свідчити або про неймовірну ефективність діяльності правоохоронних органів в зоні відчуження щодо недопущення вивозу матеріалів забруднених радіонуклідами за межі вказаної території, або взагалі про нездійснення будь-яких заходів правоохоронними органами за межами території зони відчуження з виявлення вказаного злочину, що свідчить про велику небезпеку людям і безконтрольність переміщення радіоактивно-забруднених матеріалів по території держави.

Розглянемо в першу чергу соціально-демографічні характеристики особи злочинця. У структурі осіб, що вчинили злочини на території Чорнобильської зони відчуження слід відзначити, що за статтю більшість злочинів вчиняються чоловіками. Так за результатами опрацювання кримінальних справ та проваджень за 2010-2014 рр. лише у 10,56 % випадків злочини вчинялися жінками, в той час як у 89,44 % випадках злочини вчинялися чоловіками. Вказане може свідчити про деяку складність вчинення злочинів у зв'язку з проникненням на територію зони відчуження з порушенням її режиму, обходячи пости та патрулі.

Вікова характеристика відзначається зміщенням до більш старших вікових категорій. За результатами проведеного нами дослідження основну вікову групу складають особи від 30 до 49 років (56,92 %).

Розподіл осіб, які вчинили злочини на території Чорнобильській зоні відчуження у 2010-2014 рр., за віком

Показники	Вік				
	14-17	18-29	30-49	50-59	60 і старше
Абсолютна кількість	3	49	148	44	16
Питома вага (%)	1,15	18,85	56,92	16,92	6,15

За даними проведеного дослідження 62,71 % засуджених мали середню освіту. Певно, це обумовлено, перш за все, тією обставиною, що злочини вчиняються особами, які проживають у сільській місцевості неподалік самої зони відчуження. Однак, ряд злочинів вчиняються працівниками, які обслуговують підприємства та організації Чорнобильської зони відчуження, що свідчить і про вчинення значної кількості злочинів особами із середньою спеціальною (15,35 %) та вищою освітою (12,72 %).

Слід зазначити, що освіта може пояснити деяку низьку обізнаність щодо ефектів, які можуть спричинити здоров'ю людини радіоактивно-забруднені матеріали та їх вивіз за межі території відчуження та безумовного відселення, однак це не може пояснити вчинення злочину особами, які здійснюють свою діяльність на території Чорнобильської зони відчуження, та які обізнані у зазначених питаннях.

Розподіл осіб, які вчинили злочини на території Чорнобильській зоні відчуження у 2010-2014 рр., за освітою

Показники	Освіта				
	Без освіти	Неповна середня	Середня	Середня спеціальна	Вища
Абсолютна кількість	0	21	143	35	29
Питома вага (%)	0	9,21	62,71	15,35	21,72

Так, доречно відмітити, що переважною більшістю осіб, що вчинили злочин на території Чорнобильської зони відчуження, є жителі територій, що граничать із зоною відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення. Так, питома вага таких осіб є 63,77 %. За ознайомленими справами 2010-2014 рр. територіями, на яких проживали вказані особи, є Іванківський, Поліський райони та м. Славутич Київської області, а також Народицький район Житомирської області.

Розглядаючи соціальне становище осіб, що вчиняють злочини на зазначених територіях доречно відмітити, що за даними нашого вибіркового дослідження приблизно рівною є кількість працевлаштованих та непрацевлаштованих осіб. Так, питома вага непрацевлаштованих осіб складає 54,65 %, що, поєднуючи із проживанням у сільській місцевості, відсутністю можливості працевлаштуватися у вказаному регіоні, може спонукати їх на проникнення на територію зони відчуження за продуктами харчування (рибальство, полювання, збирання грибів, ягід) та за металолом з метою подальшого їх вивезення за територію зони відчуження. В той час як питома вага працевлаштованих складає 36,84 % та 8,5 % пенсіонерів. Для кримінологічного дослідження варто відмітити, що з працевлаштованих осіб щонайменше ¼ працює на території Чорнобильської зони відчуження.

Розподіл осіб, які вчинили злочини на території Чорнобильській зоні відчуження у 2010-2014 рр., за працевлаштуванням

Показники	Працевлаштування		
	Працевлаштовані	Пенсіонери	Непрацевлаштовані
Абсолютна кількість	91	135	21
Питома вага (%)	36,85	54,65	8,5

Розглядаючи соціально-психологічну характеристику особи, доречно відмітити, що соціально-психологічна структура особи включає передусім соціально обумовлені індивідуальні особливості, психологічні процеси, систему потреб, спрямованість особи, соціальні установки і орієнтації, моральні якості, знання, звички, досвід [6]. Соціально-психологічний механізм індивідуальної поведінки надзвичайно складний. Людина, як правило, добре знає морально-правові принципи, але дотримується їх вибірково. І ця вибірковість особливо яскраво проявляється при вирішенні питань забезпечення належних умов свого матеріального існування.

Забезпечення належних умов матеріального існування людини як біологічної і соціальної істоти безумовно є головним, домінуючим фактором її соціальної діяльності і активності. Матеріальні потреби є у всіх людей і коло їх різноманітне. В одному випадку це потреби у продуктах харчування, модному одязі, хорошій квартирі, машині; в іншому – у предметах комфорту, розваги; а в третьому – у накопиченні грошей, коштовностей тощо. Виходячи з цього, у кримінологічній літературі виділяють чотири ступеня потреб: 1) життєво необхідні потреби, які забезпечують мінімум умов існування людського організму; 2) нормальний стандарт потреб; 3) завищений обсяг потреб, який ще не став суспільною нормою; 4) збочені потреби, задоволення яких об'єктивно суперечить розвитку особистості і суспільства [4].

У випадку з вчиненням злочинів на території Чорнобильської зони відчуження особи повинні вбачати небезпеку власному здоров'ю у разі вивезення з території продуктів харчування для власних потреб та здоров'ю інших людей у разі вивезення з території інших матеріалів та їх

перепродажу, однак вони ставлять власні потреби першочерговими, ніж всі інші обставини.

Доречно відмітити, що мотивацію вчинення злочинів, як свідчать результати дослідження, ані слідчі, ані судді достатньо глибоко не аналізують. У матеріалах вивчених кримінальних справ та проваджень міститься досить скупа інформація щодо мотивів і приводів вчинення злочинів на вказаній території. Лише у декількох справах визнано мотивацією особи скрутне становище, у інших випадках мотивація ряду злочинів, особливо що стосуються ст. 267-1 КК України, зазначається стандартне формулювання «для власних потреб» або з «корисливих мотивів», без розкриття їх змісту.

Даючи соціально-психологічну характеристику осіб, які вчинили економічні злочини, слід зазначити, що для них притаманне підвищене почуття незалежності від нормативної системи, правовий нігілізм, орієнтація на задоволення своїх власних потреб і інтересів будь-якими засобами, чітке усвідомлення протиправності своїх діянь [5]. Що стосується ставлення до вчиненого злочину, то, доречно відмітити, одиничними є випадки, коли особа не визнавала свою вину.

Такий висновок підтверджується також вивченням особи злочинця за результатами судового розгляду справи і у тих обставинах, які суд визнає пом'якшуючими чи обтяжуючими провину. Вивчення кримінальних справ показало, що до встановлення цих обставин суди підходять достатньо формально. Як правило, як пом'якшуюча обставина визнаються щире каяття або добровільне відшкодування збитків. Так, суд у 67,92 % випадків визначив

пом'якшуючими ознаками щире каяття, та визнання вини; у 10,56 % – сприяння розкриттю злочинів та у 3,01 % випадків – відшкодування шкоди. В той же час суди дуже рідко вбачають будь-які обтяжуючі обставини, а саме лише у 1,88 % випадків виявили вказані обставини. Однак, доречно відмітити, що щире каяття, як правило, є вимушеним і обумовлене намаганням отримати більш м'яке покарання.

Розглядаючи кримінально-правові ознаки, доречно відмітити, що вчинення вказаних злочинів характеризується такими показниками: вид вчиненого злочину, одноособове або групове його вчинення, роль у групі; тривалість злочинної діяльності, наявність судимості, спосіб вчинення злочину, предмет посягання, вид і розмір покарання.

Серед загальної кількості осіб, які вчинили злочини у 2010-2014 рр., за даними дослідження питома вага виявлених осіб, як ми зазначали по окремим злочинам, а саме ст. 267-1 КК України, становить 100 % і не лише на території зони відчуження, а й на території всієї України.

Що стосується злочинів, які вчиняються на території зони відчуження, то важливо зазначити, що для вказаної території згідно опрацьованих кримінальних справ та проваджень не характерна рецидивна злочинність, лише 0,75 % осіб за 2010-2014 рр. За аналогічний період із загальної кількості осіб судимість мали 7,54 %, в той час як 92,45 % осіб несудимі, серед них погашену судимість в порядку ст. 89 КК України мали 16,95 % осіб.

Призначені судами види покарань можна прослідкувати за даними таблиці

Показники	Штраф	Позбавлення волі	Конфіскація майна	Арешт	Обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням	Звільнення від покарання (інше)
Абсолютна кількість	142	26	1	1	38	62	45
Питома вага (%)	55,47	10,16	0,39	0,39	14,84	24,21	17,58

Аналіз практики призначення покарань за вчинення злочинів приводить до висновку про досить ліберальну судову практику призначення покарань. Лише відносно 10,16 % засуджених застосовано такий вид покарань як позбавлення волі. Однак, навіть при обранні вказаного покарання у 88,46 % випадків особа звільнялася від кримінальної відповідальності на підставі ст.ст. 75, 104 КК України, тим самим до відбування покарання у виді позбавлення волі фактично притягнуто лише 1,17 % від загальної кількості осіб. Аналогічна ситуація і з обмеженням волі, яке призначалося у 14,84 % випадків, однак серед них 94,74 % осіб звільнені від відбування покарання, тим самим до реального відбування покарання у виді обмеження волі притягнуто лише у 0,78 % випадків.

Усі ці показники характеризують лише зовнішні (поверхові) прояви злочинів, що вчиняються на території зони відчуження, не торкаючись внутрішніх глибинних соціально-психологічних процесів, які обумовлюють злочинну поведінку на вказаній території.

Таким чином, у соціально-демографічній структурі осіб, що вчинили злочини на вказаній території, основну питому вагу складають чоловіки, вчинення злочинів жінками складає всього 10 %, однак має тенденцію до росту. Як правило, такі злочини вчиняли особи віком від 30 до 49 років. Особи, які вчинили злочини на вказаній території,

мають низький рівень освіти – неповна середня або середня. Більшість осіб проживають на суміжних із зоною відчуження територіях.

Мотиви злочинної поведінки у більшості випадків мають корисливий характер у різних його модифікаціях і визначалися соціальним статусом особи. Для них притаманне підвищене почуття незалежності від правової системи, правовий нігілізм, орієнтація на задоволення своїх власних потреб за допомогою будь-яких засобів, чітке усвідомлення протиправності своїх діянь.

Для злочинів, що вчиняються на території зони відчуження, не характерна рецидивна злочинність. Аналіз практики призначення покарань за вчинення злочинів на вказаній території показав, що найбільшу питому вагу складають покарання, не пов'язані з позбавленням волі, у більшості випадків – штраф.

На нашу думку, органам досудового розслідування та судам при розгляді кримінальних проваджень щодо злочинів, що вчиняються на території зони відчуження, слід приділяти більше уваги встановленню обставин, що характеризують особу злочинця, мотивам і приводам вчинення злочину.

Подальші наукові дослідження особи злочинця в Чорнобильській зоні відчуження, безумовно, будуть корисними для встановлення найефективніших механізмів протидії злочинності в Чорнобильській зоні відчуження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аварія на Першій Фукусімській АЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Аварія_на_Першій_Фукусімській_АЕС
2. Кальман О. Г. Стан і головні напрямки попередження економічної діяльності в Україні : теоретичні та прикладні проблеми : монографія / О. Г. Кальман. – Харків : Гімназія. – 2003. – С 87.

3. Киштимська аварія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Киштимська_аварія
4. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение : норма и патология / В. Н. Кудрявцев. – М. : Наука, 1982. – С. 105.
5. Кудрявцев В. Н. Преступность и нравы переходного периода / В. Н. Кудрявцев. – М. : Гардарики, 2002. – С. 142–143.
6. Личность преступника. – М. : Юридическая литература, 1975. – С. 154–160.
7. Список країн за площею [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Список_країн_за_площею

УДК 343.82

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ ЗАСУДЖЕНИХ

Марисюк К.Б.,
д.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу
Інституту права і психології
Національний університет «Львівська політехніка»

В статті розглянуті питання, пов'язані з одним із елементів правового статусу засуджених, а саме із законними інтересами останніх. Визначені їх поняття та суть. Проаналізовані різноманітні підходи до цього питання. Виділені позитиви і недоліки кожної з позицій. Звернено увагу на необхідність максимальної уніфікації підходів до розуміння поняття законних інтересів засуджених та до суті останніх.

Ключові слова: покарання, статус, правовий статус, засуджений, законні інтереси.

Марисюк К.Б. / К ВОПРОСУ О ЗАКОННЫХ ИНТЕРЕСАХ ОСУЖДЕННЫХ / Институт права и психологии Национального университета «Львовская политехника», Украина

В статье рассмотрены вопросы, связанные с одним из элементов правового статуса осужденных, а именно с их законными интересами. Определены их понятие и сущность. Проанализированы различные подходы к этому вопросу. Определены положительные и отрицательные моменты каждого из них. Обращено внимание на необходимости максимальной унификации подходов к пониманию понятия законных интересов осужденных и их сущности.

Ключевые слова: наказание, статус, правовой статус, осужденный, законные интересы.

Marysuk K.B. / TO THE QUESTION OF LEGAL INTERESTS OF CONVICT / Institute of Law and Psychology of National University «Lviv Polytechnic», Ukraine

Legal interests of convict are similar to the equitable rights, but is not identical with the last. An equitable right envisages the possibility of convict envisaged in a law freely to use the social blessing, that is provided by the legal duty of other subjects of criminally-executive legal relationships. Legal interest shows a soba potential possibility of convict to own social blessing, that will be realized at implementation to convict of certain actual terms, a concrete legal duty does not resist her. Administration of organs and establishments of implementation of punishments and other subjects of criminally-executive legal relationships here in most cases carry out the estimation of behaviour of convict (implementation of regime requirements, attitude is toward labour, studies). Legal interest shows a soba a legal stimulus and is a legal motive to behaviour of convict. Such behaviour creates to the persons that depart criminal punishments, favourable terms for realization of own necessities and interests. Only at presence of good behaviour of convict legal interests sent to the receipt of encouragements or privileges can be realized.

The value of legal interests of convict consists in that their realization, from one side, assists the correction of convict, them, on the other side, creates further social adaptation for administration of establishment possibility of the differentiated application of measures of correctional influence.

Key words: punishment, code, legal status, status, legal interests.

У зв'язку з прагненням України до євроінтеграції надзвичайно важливим стає приведення до європейських стандартів не лише економічних чи соціальних показників, а й удосконалення значної кількості інститутів чи не всіх галузей вітчизняного права. Повною мірою це можна віднести й до кримінально-виконавчого права України.

Очевидним можна вважати те, що одночасне вироблення якихось абсолютно нових для вітчизняного правового поля приписів чи положень навряд чи зможе повною мірою вирішити поставлене завдання, та й не має жодної гарантії, що згадані зміни повною мірою зможуть адаптуватись до уже чинних наукових положень, а також одночасно позитивно сприймуться суспільством. Саме тому надзвичайного значення набуває аналіз різноманітних наукових підходів до найбільш проблемних та резонансних проблем, однією з яких повною мірою можна вважати правовий статус засуджених, що дасть можливість вироблення максимально зважених положень у цій сфері. На вивчення одного з його елементів, а саме – законних інтересів засуджених, і орієнтована запропонована стаття.

Питанням правового статусу засуджених загалом та законних інтересів засуджених зокрема, присвячували свої праці доволі багато науковців, наприклад, А. Брілліантов, Т. Денисова, В. Малінін, А. Міхлін, Ю. Чеботарьова, проте до сьогодні так і не вдалося виробити уніфікованого підходу до цього питання.

Незважаючи на актуальність досліджуваних у науковій статті питань, до цього часу не вироблено єдиного чи хоча б значною мірою уніфікованого підходу до розуміння поняття та суті законних інтересів засуджених. Саме на вирішення згаданої проблеми й спрямована ця публікація.

Розуміючи, що в межах однієї короткої публікації повно і безпечливо вирішити настільки глобальні проблеми фактично неможливо, спробуємо з'ясувати хоча б деякі з них, зробивши ще один крок до подальших наукових розвідок у цьому напрямку.

Метою статті є аналіз різноманітних підходів до розуміння поняття та суті законних інтересів засуджених, а також висловлення пропозицій щодо можливості уніфікації розуміння останніх.

На думку О. Брілліантова та С. Курганова, законний інтерес засудженого – це дозволене (передбачене в законі) прагнення засудженого до вчинення будь-якого діяння або володіння якимось матеріальним або духовним благом [1, с. 91-92].

Т. Денисова вважає, що під законним інтересом засудженого потрібно розуміти закріплені в правових нормах конкретні дії і прагнення засудженого до володіння тими чи іншими благами, які задовольняються, як правило, за результатом оцінки адміністрацією установи виконання покарання, посадовими особами органів виконання покарання, прокуратурою, судом поведінки засудженого під час відбування покарання [2, с. 48].